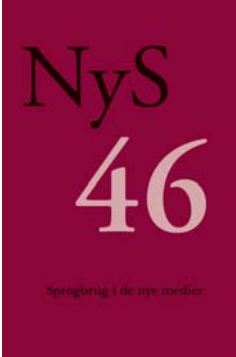

NyS

Titel:	Tale er tale; skrift er skrift. Om skriftsproget i de nye medier	 The image shows the cover of the journal 'NyS 46'. The title 'NyS' is at the top in a serif font, and the number '46' is in a large, bold, sans-serif font below it. At the bottom, there is a small line of text: 'Sprogbrug i de nye medier'.
Forfatter:	Eva Skaftø Jensen	
Kilde:	<i>NyS – Nydanske Sprogstudier</i> 46, 2014, s. 11-38	
Udgivet af:	NyS i samarbejde med Dansk Sprognævn	
URL:	www.nys.dk	

© NyS og artiklens forfatter

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre NyS-numre (NyS 1-36) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Tale er tale; skrift er skrift

Om skriftsproget i de nye medier

EVA SKAFTE JENSEN

1. TALESPROG, HYBRID, MELLEMTING MELLEM TALE OG SKRIFT

Man kan møde det synspunkt at sproget i de nye skriftlige medier er talesprog eller en mellemting mellem tale og skrift (se fx Baron 2009 og Crystal 2011: 19 f.). I denne artikel argumenteres der for at det vi kan se i sms, Facebookopdateringer, chat, blogs, e-mail, Twitter, Messenger osv., ikke er tale, ej heller en hybrid mellem tale og skrift, men – netop – skrift.

Forestillingen om at det sprog der udfolder sig i de nye skriftlige kommunikationsformer, er tale på skrift, eller en mellemting mellem tale og skrift, kan spores tilbage til tidlige udforskninger af chat, e-mail o.l. Man foretog studier af i hvilken grad et givet materiale kunne tages som udtryk for talt sprog (jf. fx Maynor 1994, Yates 1996, Shortis 2001, Baron 2008: 45-70), og skønt mange af disse studier konkluderede at der nok ikke direkte var tale om talesprog, er forestillingen blevet liggende hos lægfolk og i et vist omfang også hos fagfolk. De seneste ca. 10 år har mange arbejdet ud fra en revideret forestilling som går ud på at det man kan se i sms, Twitter, Facebook, osv., er en mellemting eller en hybrid mellem tale og skrift, termen *mixed media* bliver ofte brugt. Man finder også den forestilling at det man ser de pågældende steder, hverken er tale eller skrift, men noget helt tredje, noget for sig selv, af nogle kaldet *netspeak* (se fx Herring 1996, Audon & Poulsen 2001, Sørup 2005, Baron 2008, Crystal 2004, 2006, 2008, 2011, web 1 og web 2).

Karakteristikkerne af sproget i de nye medier som talesprog og som mellemting mellem tale og skrift kan dels ses som en kategorisammenblanding, dels som en effekt af det som Linell (2005) kalder 'the written language bias', dvs. en ensidig opfattelse af hvad sprog er, og hvad vi gør med det.

Kategorisammenblandingen ligger i en forveksling af hvad der på den ene side hører til det fysisk-materielle i tale og skrift, og hvad der på den anden side har med formalitets- og intimitetsgrader at gøre. Derfor gives tidligt i artiklen en kort indføring i det såkaldte diasystem: en forståelsesramme som kan tjene til at man bedre kan skelne mellem forskellige kategorier og dermed ikke så nemt kommer til at blande dem sammen. Som optakt til dette gives en elementær karakteristik af vilkårene for tekstproduktion i hhv. skrift og tale; en forståelse af disse er vigtig for indsigten i begrænsninger og muligheder i naturlig spontan samtale vs. chat, i e-mail vs. personlige gammeldags breve, i sms vs. mundtlige beskeder osv.

Hvad angår den ensidige behandling af hvad sprog er, og hvad vi bruger det til, er der i løbet af det 20. århundrede sket det interessante at man i højere og højere grad opfatter talt sprog som intimt og følelsesfuldt og skrevet sprog som følelsesneutralt. Denne opfattelse har indflydelse på karakteristikkerne af det der foregår i de nye skriftlige kommunikationsformer, og den tages derfor op til nærmere drøftelse i afsnit 5.

Et vigtigt mål for artiklen er at fremme en nuanceret opfattelse af hvad man kan bruge skrift og tale til.

2. PRODUKTIONSVILKÅR FOR SKRIFT OG FOR TALE

Man kan beskrive forskellene på skrift og tale på forskellig vis. I mange sprogvidenskabelige fremstillinger og undervisningsmaterialer kan man læse at skrift er karakteristisk ved at være 'formelt', 'distanceret' og 'planlagt', og at tale er 'uformelt', 'intimt' og 'spontan' (se fx Jørgensen 1999: 24-25; web 1; se også referencer i forbindelse med figur 1). Disse karakteristikker er dels baseret på det analysemateriale man har haft til rådighed gennem sprogvidenskabens historie, dels på de idealer for en god skreven tekst man kan finde i den traditionelle undervisning i skriftlig fremstilling; i afsnit 5 bliver det empiriske grundlag for disse karakterstikker taget op til nærmere drøftelse.

En anden måde at beskrive skrift og tale på sker med udgangspunkt i de fysisk materielle forskelle i de to udtryksmåder sammenholdt med vilkårene for at skrive og at tale. Skrift er den grafiske repræsentation

af sproglige udtryk; den er først og fremmest rettet mod den visuelle sans, dvs. synet (Hansen 1981: 8-23). Tale er den akustiske manifestation af sproglige udtryk; talen er først og fremmest rettet mod den auditive sans, dvs. hørelsen (Grønnum 2005: 26 f.).¹ Man læser skrift med øjnene og hører tale med ørerne.

Både skrift og tale tjener som middel til kommunikation, og både skrift og tale kan bruges til at overføre information med, til at udtrykke følelser med, til at udstede ordrer og påtage sig forpligtelser med. Men produktionsvilkårene for kommunikation via skrift hhv. tale er forskellige på i hvert fald fire områder (jf. fx Møller 1991; Pedersen 2004: 30-37; Crystal 2004: 69-76; 2011: 21-28; Grønning & Pedersen 2007: 14-17). Forskellene i produktionsvilkår kan skildres skematisk som i figur 1.

FIGUR 1. PRODUKTIONSVILKÅR FOR SKRIFT OG TALE

PRODUKTIONSVILKÅR	
SKRIFT	TALE
Enrum	Sammen
Mulighed for at redigere	Ikke mulighed for at redigere, men mulighed for at rette
Skal kunne stå alene	Kan løbende forklares
Tidsforskydning	Simultan tid

I den prototypiske situation foregår produktionen af skrift i enrum, og den/de der skal læse det skrevne, er ikke vidne til produktionen – kun til det færdige produkt. Sådan er det ikke ved produktionen af tale. Her forholder det sig i stedet sådan at modtager netop er vidne til produktionen af det mundtligt ytrede.² Ved talen falder produktion og produkt sammen. Talen produceres altså i modtagers nærvær, og i et vist omfang bidrager modtager til det der bliver sagt. Dette sker gennem løbende feedback i form af paralingvistiske ’jeg-lytter-til-hvad-du-siger’-lyde, løftede øjenbryn, små nik osv., observationer der bl.a. har aflejret sig i begreber som Jakobsons fatiske funktion (1960) og samtaleanalysens minimalresponser (se fx Nielsen & Nielsen 2005: 91 f.; web 3).³ Taleren justerer typisk sin tale for at imødekomme feedbacken

– et løftet øjenbryn kan blive tolket som et spørgsmål som taleren så kan reagere på ved at uddybe eller eksplicitere det netop sagte. I den henseende fungerer produktionen af det talte som et *agte* samarbejde mellem taler og lytter.⁴

I skriften har man mulighed for at redigere i det skrevne inden man sender det af sted. I princippet kan man blive ved i én uendelighed med at skrive om, flytte rundt på afsnit, erstatte ord, osv., jf. parolen fra processkrivningen at 'en færdig tekst' er et konstrukt; det er det man i sidste ende beslutter at sende afsted. Sådan forholder det sig ikke med tale. Man kan ikke redigere; man kan ikke 'slette' ord; man kan ikke spole tilbage og sluge det man har sagt; der findes ikke en undo-knap. Til gengæld kan man løbende præcisere hvad man mente; man kan fx begynde på en konstruktion, men ændre den undervejs, jf. fx stilistikens anakolutier (se fx Jørgensen 1999: 65, 173) og samtaleanalysens reparaturbegreb (se fx Steensig 2001: 177-198ff.; Nielsen & Nielsen 2005: 81-83).

Det skriftlige produkt skal kunne klare sig på egen hånd. Man er nødt til at inddrage viden eller formodninger om hvad modtager allerede ved og ikke ved, hvad der kan være det relevante nye osv. Det betyder at man er nødt til at læse sin tekst meget grundigt igennem med dette sigte for øje og spørge sig selv: Vil dette blive forstået, og vil det blive forstået som tiltænkt? Den slags bindinger er ikke lige så stærke ved det talte sprog. Hvis man kommer til at udtrykke sig for indforstået, kan man straks uddybe det sagte; hvis man ser at modtager måske bliver såret over noget af det man siger (jf. den ovenfor omtalte feedback), har man mulighed for på stedet at prøve at råde bod på det ved at undskylde eller forklare at det jo ikke var sårende ment. Både faktuelle informationer og følelsesmæssige associationer kan løbende forklares.

Det skriftlige produkt er som sagt noget der først er færdigt i det øjeblik man har besluttet sig for at det er færdigt og parat til at møde sin modtager. Fremsendelse til modtager kan ske ved at man afleverer en eksamensopgave på eksamenskontoret, som så ekspederer opgaven videre til eksaminator og censor; det kan ske ved at man trykker på send-knappen på sin telefon eller på Facebook; det kan ske ved at man på gammeldags maner lægger et brev i en konvolut med frimærke på;

og der er selvfølgelig endnu flere muligheder. Derved opstår der en tidsforskydning mellem afsenders afsendelse og modtagers modtagelse af det skrevne. I visse situationer kan tidsforskydningen være meget omfattende – vi kan i 2014 stå og læse indskrifter på runesten ristet i år 1000. I andre tilfælde kan tidsforskydningen være minimal – en person der spændt sidder og venter på en andens bidrag på Messenger, kan få dette bidrag øjeblikket efter den anden har trykket på enter. Det er dog vigtigt at forstå at der i Messenger-eksemplet ikke er tale om at afsenders produktion og modtagers kognitive forståelsesproces foregår simultant (sådan som det sker i talen). Uanset hvor lille tidsforskydningen er, *er* der en tidsforskydning.⁵

Produktionsvilkårene for henholdsvis tale og skrift er således vidt forskellige, og det er nødvendigt at tage højde for disse forskelligartede produktionsvilkår i analysen og vurderingen af ethvert givet sæt analysedata, det være sig skriftligt eller mundtligt. Tale og skrift repræsenterer to forskellige måder at ytre sig sprogligt på. Begge måder resulterer i tekst og kan dermed gøres til genstand for tekstanalyse, dvs. en analyse af data der inddrager afsender-modtager-forhold og de øvrige situationelle omstændigheder for tekstproduktionen.⁶ Se mere afsnit 6.

Når man holder sig til det materielt-fysiske, er der altså forskel på skrift og tale. Som nævnt er der dog en vis tendens til at ville se på det der foregår i de nye skriftlige kommunikationsformer, som tale på skrift, og man taler om at e-mail, sms osv. er hybrider mellem tale og skrift, jf. afsnit 1. Med udgangspunkt i det materielt-fysiske er dette en umulighed, og det er da heller ikke fra det materielt-fysiske idéerne om hybrider og tale på skrift stammer.

2.1 Tale og skrift og diasystemet

En af de stærke inspirationskilder for karakteristikken af det der foregår i de nye skriftlige kommunikationsformer som en særlig slags talesprog, finder man i Koch & Oesterreichers arbejder. Koch & Oesterreicher er romanister, og de har gennem 40 år beskæftiget sig med variation i de romanske sprog og med forholdet mellem tale og skrift. Deres ærinde var i udgangspunktet ikke at skildre sproget i de nye skriftlige medier, men at give en forståelsesramme der kunne give indsigt i forskelle og ligheder mellem fx en mundtlig ytring udtalt af en

italiensk bjergbonde og en skriftlig besked givet af en officiel instans i Italien.

Tidligt fremlagde de en skitse der på den ene side skildrede skellet mellem tale (det foniske) og skrift (det grafiske), på den anden side skildrede noget der blev karakteriseret som hhv. talesprog og skriftsprog (jf. fx Koch & Oesterreicher 1985; 1990: 12). Det første skel var baseret på det materielt-fysiske, det andet på noget langt mere flydende, af Koch & Oesterreicher kaldet 'konceptuelt'. Dette resulterede i den ofte citerede skitse i figur 2 (der henvises blandt andet til den i Hougaard 2004, Androutsopoulos 2007 og Schøsler 2009). Skellet den ene vej skal forstås som et skel mellem diskrete kategorier; det er det der handler om den fysisk-materielle side af sagen. Lyd er lyd; skrift er skrift. Skellet den anden vej er langt mere flydende, og det udgøres af en række fænomener der kan beskrives som kontinuummer. Disse kontinuummer er også genstand for en egen fremstilling, jf. figur 3, her gengivet efter Schøsler (2009: 234).

FIGUR 2. KOCH & OESTERREICHERS SKITSE OVER SKELLET ML. TALE HHV. SKRIFT OG 'KONCEPTUELT' TALESPROG HHV. SKRIFTSPROG

		KONZEPTION	
		gesprochen	geschrieben
graphischer Kode	fr.	faut pas le dire	fr. il ne faut pas le dire
	it.	lui non ce l'aveva	it. egli non l'aveva
	sp.	Ídecirme la verdad!	sp. Ídecidme la verdad!
MEDIUM	fr.	[fopal'di:r]	fr. [ilnəfopalə'di:r]
phonischer Kode	it.	['luinontʃela've:va]	it. ['eʎʎinonla've:va]
	sp.	[de'θirmelaβer'ða]	sp. [de'θiðmelaβer'ðað]

Mündlichkeit und Schriftlichkeit – konzeptionell und medial

FIGUR 3. KOCH & OESTERREICHERS LISTE OVER KARAKTERISTIKA VED HHV. NÆRHED OG FJERNHED

Nærhed	Fjernhed
privat kommunikation	offentlig kommunikation
kendt samtalepartner	ukendt samtalepartner
stærk emotionalitet	svag emotionalitet
forankring i handling og situation	løsrevet fra handling og situation
forankring i tid og rum	løsrevet fra tid og rum
intens kommunikativt samarbejde	minimalt kommunikativt samarbejde
dialog	monolog
spontan kommunikation	forberedt kommunikation
tematisk frihed	tematisk bundethed

En af Koch & Oesterreichers pointer var at de karakteristika der nævnes i venstre kolonne, er særegne for det de kalder konceptuelt talesprog, mens dem til højre var særegne for konceptuelt skriftsprog (1990: 10-12). Selvom de således henførte de to kolonnens karakteristika til det 'konceptuelle' domæne, er der en tydelig tendens til simpelthen at anse de to kolonnens karakteristika for noget der hører hhv. tale og skrift til, uden den særlige skelnen der ligger i det konceptuelle overfor det mediale.⁷

De to figurer 2 og 3 og tankegodset i dem indgår i en række fremstillinger der handler om sproget i de nye kommunikationsformer. Dette bidrager til at fremme forestillingen om at det der foregår i e-mail, på sms osv., er tale på skrift eller en hybrid mellem tale og skrift. Langt bedre ville det have været hvis man i højere grad havde taget fat i en tredje klassifikationsmodel man kan læse om hos Koch & Oesterreicher, nemlig den man finder udfoldet i det såkaldte diasystem. I diasystemet opererer man med fire dimensioner der bør tages hensyn til når man vil beskrive sproglig variation: den diatopiske, den diastratiske, den diafasiske og den diamesiske (en kortfattet dansksproget gennemgang kan ses i Strudsholm 2009). *Diatopiske* bestemt variation kaldes den variation der kan føres tilbage til geografiske forhold; det vil dels sige dialektforskelle, dels den variation der afspejler om man for eksempel kommer fra land eller by. Man kan altså sige at den diatopiske dimension dækker en udvidet forståelse af det der er omdrejningspunktet i

den klassiske dialektologi. Tilsvarende kan man sige om den *diastratiske* dimension at den dækker en udvidet forståelse af omdrejningspunkterne i den klassiske sociolingvistik; den dækker nemlig dels den variation der kan føres tilbage til køn, alder, uddannelse og socioøkonomiske forhold, dels den variation der har med (andre former for) hierarkisk organisering at gøre som for eksempel om man beder nogen om noget eller beordrer nogen noget, giver komplimenter, osv. Den diastratiske dimension omfatter altså såvel de klassiske sociolingvistiske variable som betingelserne for vellykket kommunikation, dvs. universalpragmatik med hvad dertil hører af høfligheds- og sproghandlingsteori. Den *diafasiske* dimension tager udgangspunkt i forhold der har med de kommunikerende i situationen at gøre. Der er forskel på hvordan man udtrykker sig ved en jobsamtale og henover middagsbordet, og ligeledes på om man taler med en nær ven eller en bekendt. I denne dimension er så svært håndterlige fænomener som formalitets- og intimitetsgrader vigtige. Om man afslutter en e-mail med *karlig hilsen* eller *venlig hilsen*, kan afspejle sådanne gradforskelle. Den fjerde dimension, den *diamesiske*, handler slet og ret om hvad der kan henføres til det materielt-fysiske ved tale vs. skrift.

I konkret sprog- og tekstanalyse kan det være vanskeligt at holde de forskellige dimensioner fuldstændig adskilt. Når man skriver til et boligselskab for at spørge om der snart er en ledig lejlighed, kan det stilleje og ordvalg man benytter sig af, både føres tilbage til det diafasiske (ikke-nær relation) og det diastratiske (man ønsker noget af nogen der er i en position til at give det). Men diasystemet er godt på den måde at det giver en forståelsesramme og et ordforråd til at beskrive de sproglige udtryksmåder man kan finde i forskellige slags tekster. Fx er det en fordel overhovedet at kunne identificere at måden man skriver til boligselskabet på i det nævnte eksempel, kan være foranlediget af to meget forskellige forhold, og at disse forhold lader sig beskrive i en allerede etableret terminologi.

Desuden er diasystemets inddelinger interessante i forbindelse med påstanden om at det der foregår i de nye skriftlige medier, er tale eller hybrider mellem tale og skrift. Med diasystemets kategorier kan man nemlig sige at der foregår en sammenblanding eller en forveksling af det diafasiske (og i en vis grad det diastratiske) og det diamesiske. Når

en sprogbruger taster *knuder* i sms'en til veninden, er dette ikke et udtryk for tale (den diamesiske dimension), men for intimitet, dvs. for noget der hører den diafasiske dimension til⁸; og når en sprogbruger giver et svar pr. sms snarere end med munden eller i et gammeldags brev, gør det ikke svaret til en hybrid eller en mellemting mellem tale og skrift – det er bare skrift, jf. den diamesiske dimension.

Artiklen og argumentationen kunne faktisk stoppe her med påpegingen af at der sker en forveksling af kategorierne i diasystemet, for ingen videnskabsfolk bryder sig om kategorisammenblandinger: Selvom man kan synes at en hval på mange måder har lighedstræk med en fisk, ville man i moderne tid ikke kalde hvalen for en fisk – det ville netop være en kategorisammenblanding.

I de næste afsnit vil der dog blive set lidt nærmere på nogle af inspirationskilderne til opfattelsen at det der foregår i de nye skriftlige medier, er tale på skrift eller en mellemting mellem tale og skrift.

3. SAMTALEN SOM INSPIRATION

I en række fremstillinger fremhæves de lighedspunkter man kan se mellem samtale og bidragene i en udveksling i chat og lignende. Alsbæk kalder fx chat for ”en skriftlig samtaleform” (2005: 75), og Baron skriver om ”IM⁹ *conversations*” (2009: 125 ff., min kursiv); synspunktet refereres også hos Sierpe (2002: 18), Crystal (2006: 27) og Herring (2011); Peterson (2011) taler imod det. Tit henvises der til værker fra samtaleanalysen når man vil karakterisere den interaktion der foregår online (fx Nyström 2003; Alsbæk 2005: 85 ff.), og man bruger samtaleanalytiske begreber som *ture* og *turtagning* når man vil karakterisere de udvekslinger man kan se i trådene i chat, Messenger, sms og lignende (se fx Laursen 2006; Crystal 2006: 35-37, 191; 2011: 125).

Der er mange ting i udvekslinger online der kan minde om samtaler. Først og fremmest kan man hæfte sig ved at den tekstlige struktur der opstår i en tråd online, skabes af mere end en enkelt person. En person skriver et indlæg, en anden person giver respons, den første (eller en tredje) responderer så på den andens indlæg osv. Den måde at skabe tekstlighed på kender man også fra samtaler (jf. fx Fox 1987). Nyström (2003) har påvist at visse af de tekstskeabende træk man har iagttaget i

samtaler, også kan ses i udvekslinger online; nærmere bestemt har han vist hvordan kohæsive midler, som fx ellipse, fungerer efter nogenlunde samme principper som i samtaler. Laursen (2006: 41f.) har vist at der er en tydelig tendens til at bidragene i sms-udvekslinger følger de kendte sekvenser identificeret i samtaleanalysen som spørgsmål-svar, hilsen-genhilsen, invitation-accept/afslag.

Der er altså ligheder mellem turene i en ægte samtale og bidragene i en udveksling i fx chat, sms og Twitter, men der er også vigtige forskelle: En af de vigtige opdagelser i samtaleanalysen er at måden samtale foregår på, er systematisk og samarbejdende. I det følgende vil jeg vise hvordan betingelserne for den sproglige interaktion i ægte samtale hhv. chat, Messenger, sms, osv. adskiller sig fra hinanden.

3.1 Turtagning

Lad os først se på systematikken i turtagning og turallokering. Siden den første banebrydende artikel om turtagning så dagens lys i *Language* i midten af 1970'erne (Sacks m.fl. 1974), har man været opmærksom på at den måde man organiserer et fælles forløb på, ikke sker tilfældigt men efter temmelig faste mønstre. På baggrund af omfattende empirisk materiale har man udarbejdet oversigter over relevante fænomener med tilhørende begreber. Man har for eksempel fundet ud af at der i uproblematisk samtale ofte foregår en ret glidende overgang mellem de enkelte deltageres ture. Ofte foregår samtale sådan at næste taler kommer ind mens den forrige taler stadig er ved at gøre sig færdig, hvorved der opstår (små) overlap mellem næste talers begyndelse og forrige talers afslutning. Dette skyldes at man som samtalepartner orienterer sig efter at komme ind på såkaldte *overgangsrelevante steder* (transition-relevance places, TRP). Overgangsrelevante steder signaleres af den talende på forskellig vis; de bedst udforskede signaler finder man i grammatikken (en afsluttet syntaktisk enhed kan signalere overgangsrelevans), i pragmatikken (en informationsstrukturelt afsluttet enhed kan signalere overgangsrelevans) og i prosodien (tonegangen kan signalere overgangsrelevans) (jf. Steensig 2001; Nielsen & Nielsen 2005; Linell 2005: 67-68). At orientere sig efter overgangsrelevante steder er en evne man har opøvet gennem sit liv som talende, og det er noget de fleste mestrer.

I skriftlige udvekslinger er det ikke relevant at orientere sig efter overgangsrelevante steder. Den enkeltes bidrag klikker ind hos modtager når afsender har trykket på send-knappen, og selvom man i visse udvekslinger (fx Facebooks chatfunktion) kan se grafisk om den anden er i gang med at skrive noget, er en indkommen besked det (eneste) signal modtager behøver være orienteret mod, se også afsnit 3.2 nedenfor. På den måde er de udvekslinger der foregår mundtligt og skriftligt, grundlæggende forskellige, og det er dermed misvisende at kalde de skriftlige udvekslinger for ture, for med termen *tour* følger hele det begrebsapparat der er udviklet til beskrivelsen af turtagningsprincipperne, og lige netop det har intet at gøre i beskrivelsen af de skriftlige udvekslinger.

Der foregår i øvrigt rigeligt interessant i forbindelse med forvaltningen af hvordan udvekslingen skal foregå, som ikke behøver at tage udgangspunkt i samtaleanalysen. Crystal (2006) beskriver hvor vanskeligt det kan være bare for to chattere at finde den rette rytme i udvekslingen. Mens B læser hvad A har skrevet, kan A være i gang med at skrive mere, så når B svarer på det første A skrev, kan det komme til at stå forkert i det lineære forløb på skærmen, og det kan skabe frustration og forvirring:

- (1) A sends message 1
 - B starts to reply to message 1
 - A sends an afterthought to message 1 while B's reply is still coming in
 - A reacts to B's reply
 - B reacts to A's afterthought
 - B makes another point
 - etc.
- (Crystal 2006: 159).

Det der sker i online udvekslinger, sker på andre præmisser end dem der gælder for turtagning. Det interessante i forbindelse med online

udvekslinger er da netop at identificere disse præmisser og afdække hvordan de sætter spor i det skriftlige produkt.

3.2 Samarbejdet mellem de samtalende

Skriftlige udvekslinger mangler også et andet af de vigtige karakteristika for samtalen, nemlig det samarbejde der foregår i og med udformningen af det sagte. Det at man som (aktuel) modtager er til stede under produktionen af det sagte, gør som tidligere nævnt at man aktivt kan bidrage til hvordan det sagte arter sig (jf. ovenfor afsnit 2; se også Schegloff 1982; Steensig 2001: 18 ff.). I den forstand er modtager medvirkende ved udformningen af det den talende siger. I skriftlige udvekslinger er denne form for samarbejde ikke til stede. Jf. betingelserne for tale og skrift er prototypisk tale karakteristisk ved at modtager er vidne til selve produktionen – produktion og produkt falder sammen. Men i skriften forholder det sig ikke sådan: Modtager får det færdige produkt, men er ikke vidne til produktionsprocessen og har dermed heller ikke mulighed for at få indflydelse på produktet. Teknologisk set er det muligt at sidde og se på at den anden skriver på skærmen, en mulighed der bliver sendt på markedet som produkt fra tid til anden,¹⁰ men selvom man ville kunne følge med i produktionsprocessen, ville man stadig ikke kunne bidrage med minimalrespons og dermed have indflydelse på det skrevne samtidig med at det skrives. I en skrivesituation er kommunikationen begrænset af den linearitet der ligger i det at skrive, og i at man kun kan følge med i et visuelt indtryk ad gangen, fx det man selv sidder og skriver: Hvis man skal følge med i det en anden skriver, er man nødt til selv at stoppe sin egen skrivning; alternativt må man ignorere det den anden skriver, indtil man selv holder pause. I en talesituation er der mulighed for at følge med i det multimodale i gestik, ansigtsudtryk og lydlike minimalrespons samtidig med at man (selv) taler.

4. LYDEFTERLIGNENDE SKRIFT OG ANDRE SKRIFTEG

Noget der er karakteristisk for visse af de uformelt prægede henvendelser i sms, chat, Twitter osv., er en tilbøjelighed til at lave alternative

skrivemåder (jf. fx Androutsopoulos 2011), og man har bemærket at visse af disse er stærkt inspireret af udtalen (jf. Kul 2007, Eisenstein 2013). Det gælder dels regulære alternative stavemåder til den foreskrevne¹¹ norm fastlagt i Retskrivningsordbogen, dels måder at gengive træk som prosodi på, og endelig gælder det kreative måder at gengive forskellige former for følelsesmæssige tilstande (ekspressivitet) på.

Fælles for disse områder er dog at der er tale om konventioner for hvordan man udtrykker noget på skrift.

4.1 *Alternative stavemåder*

Som eksempler på regulært alternative stavemåder kan nævnes enstavellesudgaver der i den foreskrevne norm skrives som tostavellesord: *kunne* > *kur*, *have* > *ha*, *tager* > *tar*, *også* > *os*, *ikke* > *ik* o.l. Det er rigtigt at disse alternative stavemåder i et vist omfang tager udgangspunkt i udtalevarianter anno 2014, men det gør dem ikke til tale. I den udstrækning de alternative stavemåder benyttes, følger de i høj grad reglerne for hvordan dansk skrives. For eksempel skrives enstavellesversionen af *tager* med et *-r* (*tar*), skønt der ikke er en [r]-lyd i udtalen [tɑ]. Ligeledes kan man bemærke at både bogstavet *i* og bogstavet *ke* typisk er med i den alternative stavemåde af negationen *ikke*, skønt ordet ikke udtales med [i]- og [k]-lyd, men med [e]- og [g]-lyd i den prototypiske udtale [eg].¹² Dette er interessant, for det viser at de alternative skrivemåder følger de allerede eksisterende regler for hvordan vi staver på dansk (Juul 2003; Jervelund 2007: 25-31; se også Duncker 2001).

Der er altså ganske rigtigt alternative skrivemåder til den foreskrevne norm i de nye skriftlige medier, og disse alternative skrivemåder er ganske rigtigt inspireret af udtalen, men det gør dem ikke til tale. Der er tale om konventionelle måder at gengive ord på skrift på.

4.2 *Grafiske udtryk for prosodi*

Et andet fænomen som også gerne bruges som eksempel på at man i de nye skriftlige medier anvender talesprog, er i angivelse af prosodiske træk, fx tryk, ved hjælp af store bogstaver, kursiv eller noget helt tredje. Et eksempel ses i (2) der stammer fra en kommentar til en statusopdatering om en film på Facebook:

(2) Gå ind og se den. Den er MEGET underholdende.

Der ligger en udtaleanvisning i brugen af versaler i ordet *meget*, og hvis man vil læse (2) højt, vil man formentlig udtale *meget* trykstærkt.¹³ Dog er ordet *meget* ikke det eneste ord¹⁴ i (2) der skal udtales trykstærkt; det skal *ind*, *se* og *underboldende* også, men de er ikke fremhævet på samme måde som *meget*. Når *meget* er skrevet med versaler, kan det altså knap nok tages som udtryk for at man skriver en slags lydskrift, for i en lydskrift hvor trykstærke ord blev noteret, ville man notere samtlige trykstærke ord, jf. fx web 4. Crystal (2011: 37 f.) bemærker at den form for grafisk fremhævelse man finder i et eksempel som (2), især bruges i forbindelse med pragmatisk emfase (ikke at forveksle med fonetisk emfase)¹⁵ og i følelsesudtryk.

Om denne type anvendelse af skriften kan man i øvrigt sige at der er tale om etablerede konventioner for at udtrykke emfase på som ikke er særegen for de nye skriftlige medier.

4.3 Grafiske udtryk for følelser

Endelig kan man angive forskellige former for følelser uden bogstaver. Emotikoner (smileyer) er hyppigt brugt, og udråbstegn bruges flittigt af nogle sprogbrugere i bestemte sammenhænge. Om disse må også siges at de ikke er udtryk for tale, men grafiske konventioner for at gengive forskellige former for følelser. Hvordan *lyder* de 7 udråbstegn i (3) for eksempel?

(3) Hold da op!!!!!!!

Forestillingen om at følelsesudtryk skulle være noget særligt for talt sprog, tages i øvrigt op i afsnit 5 nedenfor.

4.4 Konventionalisering

Fælles for de grafiske udtryk nævnt i dette afsnit er at de alle sammen repræsenterer mere eller mindre konventionaliserede måder at bruge skriften på. De alternative stavemåder følger allerede kendte konventioner for at stave på dansk. Brugen af versaler m.m. til at fremhæve visse ord med er ligeledes en etableret konvention, en konvention man også kender fra de traditionelle skriftlige medier. Tilsvarende er den særlige brug af visse grafiske tegn, fx udråbstegn, til

at angive ekspressivitet også kendt fra de traditionelle skriftlige medier. Det samme kan man i et vist omfang sige om brugen af emotikoner. Man har godt kunnet bruge hjerter i traditionelle håndskrevne breve, fx i stedet for prik over *i* og i tilknytning til afskedshilsnen. Visse kreative personer har også kunnet skrive horn på *u*'erne som udtryk for mishag. Men det særlige inventar af smileyer der dannes af tegnsætningstegn (:-, ;-), :-P, m.fl.), er fremkommet med de nye skriftlige medier (Baron 2009). Også disse er dog underlagt konventionalisering. Det er ikke naturligt og givet at et kolon efterfulgt af en bindestreg efterfulgt af en højreparentes skal repræsentere et smilende ansigt. At vi læser det som sådan, skyldes at vi har lært den pågældende konvention. For 10-20 år siden var det ikke ualmindeligt at udgive små vejledninger i disse konventioner, se fx ”ViSnaxV – Kunsten at chatte sig i korthed” fra 1999 (web 5).

Især i begyndelsen af æraen med online kommunikation foregik der mange eksperimenter med hvordan man repræsenterede ord, tryk, følelser osv. på skrift, men allerede nu – efter få årtier – kan man se at sprogbrugerne bliver mere og mere enige om hvordan man gør (jf. fx Crystal 2008, 2011; Peterson 2013; Herring 2013). Dette er et stort og indtil videre sparsomt belyst område som fortjener nærmere undersøgelser.

5. DET EKSPRESSIVE (TALE)SPROG

Mange hæfter sig ved at der i sms, Facebookopdateringer osv. er mange følelsesudbrud og udtryk for ekspressivitet. Brugen af ekspressive forkortelser (OMG, GG, SS ...),¹⁶ af emotikoner og regulære ord- og sætningsformede emotiver som *nooooj, det er for vildt* o.l. bidrager til at afsender får delagtiggjort andre i hvad han/hun synes om noget (jf. fx Sierpe 2002: 18; Hougaard 2004: 211 f., 2013; Sørup 2005: 33 f., 87 ff.; Laursen 2006: 141; Crystal 2006: 38 f.; Jørgensen & Quist 2008: 169-172; web 6). Disse følelsesudbrud bliver nogle gange taget som udtryk for at det der foregår i statusopdateringer, sms osv., er talesprog (Baron 2009: 119, 121 f.). Dette er knyttet til en generel forestilling om at følelser m.m. er noget der kendetegner talt sprog frem for skrevet, jf. figur 3 i afsnit 2.

Kilden til forestillingen om at følelsesudbrud o.l. er specielt for talen, skal formodentlig søges i en særlig version af det som den svenske sprogforsker Per Linell kalder 'the written language bias' (WLB). Ifølge Linell (2005) har sprogforskningen i høj grad været og er stadig præget af skriftsprog og præmisserne for skriftsprog, hvilket resulterer i en unuanceret opfattelse af hvad sprog er, og hvad vi gør med det. Dermed mister vi forståelsen af hvad der er karakteristisk for sprog.¹⁷

Man kan både finde flere grunde til at der er en 'written language bias' i sprogvidenskaben, og til at der er en forestilling om at følelsesudbrud m.v. er særligt knyttet til talen. Disse grunde er i et vist omfang forbundne. En grund handler om det empiriske grundlag, en anden om normerne for skriftlighed. Begge dele behandles i det følgende.

Hvad angår det empiriske grundlag, spiller kvantum og tilgængelighed en vigtig rolle: Skriftlige data er alt andet lige meget nemmere at indsamle og få adgang til end mundtlige, og derfor er der gennem tiderne blevet indsamlet langt flere skriftlige data end mundtlige, og der er blevet foretaget langt flere studier baseret på skriftsproglige data end på talesproglige.

Men også arten af indsamlede talesprogsdata spiller en rolle for vores forståelse af talen. Det talte sprog man har indsamlet og undersøgt op gennem det 20. århundrede, har ofte bestået af samtaler.¹⁸ I mange af disse samtaler har en af samtaleparterne været en sprogforsker – det gælder de klassiske dialektinterviews og sociolingvistiske interviews (jf. fx Kristiansen & Pedersen 2006: 233 f.) – men især i de sidste årtier har man indsamlet og undersøgt store mængder af samtaler hvor der ikke har været en feltarbejdende sprogforsker til stede i optagesituationen. Man har dels placeret optagere i rum hvor to eller flere talte sammen, eller man har benyttet sig af såkaldte 'selvoptagelser' hvor de samtalende har bevæget sig rundt i deres almindelige hverdagsrutiner med en optager på sig, se eksempler i Nørreby (2012) og Fenger & Jørgensen (2010).

Resultatet af sådanne dataindsamlinger er for det første at man nu har store mængder autentisk (sam)tale som man kan analysere. Der har været en stor mangel på sådanne data før i tiden, så det er meget positivt. Et andet resultat er at man har fundet bekræftelse for den nævnte forestilling om at det er særligt for talt sprog at det er knyttet til identi-

tet og følelser o.l. Mange af de optagelser man har fra de seneste årtier, stammer fra unge mennesker som er i færd med at forhandle identitet og socialitet, og hvor valget af sproglige udtryksmåder i høj grad er relateret til den diafasiske (og til en vis grad den diastratiske) dimension; dette udgør ideelle omstændigheder for frembringelsen af udtryk for følelser, meninger, stemninger osv. Man kan altså nu med henvisning til store mængder data vise at den slags forekommer i rigt mål i talt sprog.

Dog kan man nemt komme til at overse at udtryk for følelser, stemninger, meninger osv. også forekommer i rigt mål i skrevne data. Hvad angår meninger, kan der for eksempel henvises til de klassiske avisgenrer samlet under betegnelsen opinionen, dvs. kronik, læserbrev, kommentar. I disse har man altid kunnet finde skriftsproglige udtryk for holdninger og meninger (og følelser). Hvad angår mere intime følelser som kærlighed, glæde, sorg og savn, har de også altid fundet vej til skriften, dog typisk i private breve, og dem har forskerne kun i sjælden grad haft adgang til. I den udstrækning man kan finde private breve at undersøge, ser man imidlertid tydeligt at skriften ikke hindrer følelsesudbrud. Pedersen (2005) skildrer således den følelsesfulde brevveksling mellem forlovede par i 1800-tallet, og de personlige breve fra Steppeulvenes forsanger, Eik Skaløe, er også mættet af følelsesindtryk og -udtryk (skrevet i 1960'erne, udg. 2013, jf. Skaløe 2013).¹⁹

På samme måde som talen ikke har monopol på den intime ende af den diafasiske dimension med alt hvad dertil hører af ekspressivitet, har skriften ikke monopol på den ikke-intime ende. Mange talesproglige situationer kalder ikke nødvendigvis på at de samtalende skal udtrykke følelser (transaktioner ved kassen i supermarkedet, uproblematisk planlægningsmøder, spørgen om vej, m.m.). Tidligere opererede man endda med differentierede talesprogsregistre til brug i forskellige sfærer. I 1700- og 1800-tallets litteratur finder man flere måder at inddele talesprogsfærerne på. En måde at inddele på var mellem den offentlige tale (som brugtes ved prædikener og taler) og den private. Den private kunne så igen inddeles i to varieteter, den som man (in casu borgerskabets mænd) førte med hinanden i dannet samtale, og den som førtes i hjemmet i familien og med tjenestefolk, se inddelinger og henvisninger hos Skautrup (1953: 224 f.) og Pedersen (1997, 2004). Man havde beskrevne normer for de forskellige sfærer, hvilket viser at

man var bevidst om at måden man talte på, hang sammen med graden af intimitet, jf. den diafasiske dimension.

Den diamesiske dimension tilsiger altså ikke at ekspressivitet og følelsesudbrud hører talen til og ikke skriften. Opfattelsen af at det ikke desto mindre forholder sig sådan, kan til dels skyldes datasituationen, men ikke kun. Normerne for hvordan man synes skriftlighed skal bedrives, spiller også en rolle. Der har været en lang tradition for at opdrage skolebørn til at udelade ”egne oplevelser, følelser og tanker” (Diderichsen 1968: 198), for disse ”hænger gerne sammen med Familielivet og kommer i alt Fald ikke Skolelivet ved”; citatet stammer fra Martin Hammerich i midten af 1800-tallet (citeret i Diderichsen 1968: 198), men ånden i det findes stadig i et vist omfang i moderne skriveundervisning.

Lad os et øjeblik gøre det tankeeksperiment at alt det skriftlige materiale sprogforskningen nogensinde havde været i besiddelse af, bestod af kærestebreve og andre personlige breve, og at der i det samlede datamateriale ikke var en eneste henvendelse fra en offentlig myndighed, ikke en eneste lærebog i biologi, ikke en eneste håndbog for afmærkning af vejarbejder, ikke en eneste nyhedsartikel. Lad os dernæst forestille os hvilken karakteristik dette ville have givet anledning til: Skriftsproget er personligt, nært forbundet med afsenders identitet, fuldt af følelsesudbrud, fuldt af andenpersonale henvendelser (blandt andet i form af imperativer og interrogativer). Det at man har identificeret sådanne træk i talt sprog på baggrund af omfattende empirisk materiale, gør ikke *tale* lig med *personligt* og *skrift* lig med *upersonligt*.

Det er rigtigt at visse slags talt sprog er ekspressivt, personligt og intimt, men det er skrevet sprog også – under de rette omstændigheder. Det er ligeledes rigtigt at visse former for skrevet sprog er formelt og upersonligt, men det er talt sprog også – under de rette omstændigheder. Den unge mand som plejer at ekspedere mig i mit lokale supermarked, er yderst formel og slet ikke ekspressiv når han taler til mig. Den niece der skriver mig en sms om at eksamen gik helt af helvede til, er stærkt ekspressiv og personlig. Deres grader af ekspressivitet og formalitet skyldes ikke det diamesiske – at der er tale om tale hhv. skrift – men det diafasiske og diastratiske, dvs. relationen mellem mig og dem og den aktuelle situation.

I det lys er det en berigelse at der nu udføres så meget skriftlighed på Twitter og Facebook og chat m.m. i sprogbrugssituationer der lægger op til ekspressivitet og følelsesudbrud. Forskere og andre der er interesseret i sprogbrug, har nu endelig adgang til skriftlige kilder der ikke automatisk har det følelsesneutrale som ideal. Dette kan give anledning til at opfattelsen af hvad der hører det diamesiske til på den ene side, og hvad der er knyttet til det diafasiske og diastratiske på den anden side, kan blive mere nuanceret: Enhver sprogbrugssituation lægger op til forskellige måder at opføre sig på sprogligt, og det ekspressive såvel som det følelsesneutrale findes både i tale og skrift.

6. DEN METAFORISKE BEGREBSBRUG

Man kan spore en vis metaforik i begrebsapparatet for det der foregår online. Begrebet *chat* blev i udgangspunktet brugt om de udvekslinger man havde med hinanden i tidlige 'chat'-forummer og i newsgroups. Det engelske ord *chat* betyder ikke bare at samtale, men at småsnakke på uformel vis, og det var især det uformelle i det der foregik online, man betonedede når man brugte ordet *chat*. Ligesom ved andre metaforer trak man på lighedspunkterne mellem et realled og et billedled. Når man taler om at 'tale sammen' på nettet osv., kan det også sagtens være metaforisk ment. Desværre er der en risiko for at den metaforiske brug giver anledning til en bogstavelig forståelse, og man risikerer at få undersøgelser af den type som handler om i hvilken grad det der foregår, er talesprog.

7. GRUNDPRINCIPPER FOR TEKSTANALYSE

Hvordan bør man så gribe analyserne af sms, af chat, af Facebook og Twitter an? Helt grundlæggende bør man altid – som ved enhver ordentlig tekst- og sprogbrugsanalyse – inddrage omstændighederne og vilkårene for de data man vil undersøge. Til det kan man sagtens bruge forskellige lister til inspiration, fx listerne fra afsnit 2. Men først og fremmest må man skærpe sin sunde fornuft og inddrage de træk der er relevante for den analyse man har i sinde at foretage, et synspunkt man

i øvrigt finder støtte i hos Diderichsen (1968: 206), Androutsopoulos (2007, 2011) og Crystal (2011).

Er man interesseret i hvordan børn staver, er det fx relevant at overveje hvilke skrevne tekster man analyserer (fx uformelle sms'er vs. skoletekster); det er relevant at overveje hvor gamle børnene er, og i hvilken grad de forventes at kunne følge den foreskrevne norm; det kan også – men behøver ikke – være relevant at overveje om de har dansk som modersmål. Desuden er det relevant at undersøge om de har stavekontroller på deres telefoner/computere, og om disse er slået til.

Er man interesseret i at undersøge hvordan man indleder og afslutter en e-mail, er det relevant at overveje om skriveren skriver til nogen han/hun kender i forvejen, hvordan den hierarkiske relation er mellem skriver og læser, om den pågældende mail er første bidrag i en udveksling eller ligger senere i forløbet.

Er man interesseret i alternative skrivemåder på Twitter, er det en relevant overvejelse at tweets er begrænset til et specifikt antal anslag.

Et eksempel på hvordan dette kan gøres, ses i Rathje (2013), hvor refleksionerne over omstændighederne for at skrive i kommentarfeltet til indlæg i Ekstrabladets Nationen viser sig at kaste lys over hvordan der skrives. Rathje beskriver blandt andet hvordan mængden af retskrivningsafvigelser må ses i lyset af at der er tale om uredigeret skrift og samtidig er en særlig tendens til at prøve at kommentere først, for det sætter tonen for resten af tråden. Der er mange afvigelser fra retskrivningen i materialet, og de to nævnte faktorer kan bidrage til at der slækkes på retskrivningsreglerne og korrekturlæsningen i den type kommentarer.

Et andet eksempel ses i Hagerman (2003), hvor et korpus af sms'er fra den tid hvor en sms højst kunne fylde 160 anslag, er blevet undersøgt, og hvor det at der er en øvre grænse for hvor mange anslag hver sms kan indeholde, fremmer brugen af kreative skrivemåder og forkortelser.

8. AFSLUTTENDE OPFORDRING

Som sprogforskere kan vi godt lide at se ligheder og mønstre. Det ligger til vores faglighed at vi kigger efter hvad vi kender i forvejen, og tager inspiration herfra når vi møder noget nyt. Men der er visse farer ved det: For det første kan man komme til at lede efter ting som ikke forekommer, for det andet kan man komme til at overse ting der faktisk er der.

En af parolerne i grammatikforskningen er at man ikke bør bedrive 'squinting grammar' (et udtryk lanceret af Otto Jespersen i slutningen af 1800-tallet, se fx Christophersen 2008): Når man nu ved at der i sprog som latin er konjunktiv, skal man ikke nødvendigvis gå ud og lede efter konjunktiv i et sprog som moderne dansk, for i verbalsystemet for moderne dansk spiller konjunktiv ingen rolle.²⁰ I stedet bør man se på moderne dansk grammatik på sprogets egne præmisser og undersøge og kortlægge hvilke kategorier der er relevante for en passende beskrivelse af dansk, og hvordan disse danner et sammenhængende system.

En tilsvarende opfordring kan man give til forskningen af sprog og tekst i de nye skriftlige medier: Se på hvad der er relevant, undersøg hvordan det fungerer under hensyntagen til kommunikationssituationens faktorer, og gå først og fremmest ud fra hvad materialet selv lægger op til.

Tak til kollegerne i Dansk Sprognævn, i særdeleshed Philip Diderichsen, tak til 2 anonyme fagfællebedømmere, og tak til redaktionen for NyS. Jeg har sat pris på alle jeres kommentarer og ændringsforslag.

Eva Skaft Jensen
Dansk Sprognævn
esj@dsn.dk

NOTER

- 1 Undtagelserne er blindeskrift som læses med fingrene, dvs. den taktile følesans, og tegnsprog for døve, som anses for et talesprog på trods af at det trækker på synssansen.
- 2 Der er undtagelser og gråzoner både ved produktionen af skrift og af tale. Modtager kan godt se på at en anden skriver mens der bliver skrevet (læreren der skriver på tavlen mens de studerende ser på; skolebarnet der skriver en seddel til sidekammeraten mens de andre ved bordet ser på). Tilsvarende kan man godt indtale en besked på en telefonsvarer uden at modtager er til stede i indtalingøjeblikket. Hvordan man som forsker skal forholde sig til optaget, lagret tale, er i øvrigt i disse år genstand for debat, se fx Hazel, Mortensen & Haberland 2012, Karrebæk 2012 og referencerne i disse. I nærværende artikel afholder jeg mig fra at sige yderligere om optaget tale.
- 3 Gestik, mimik osv. indgår selvfølgelig ikke som relevant faktor ved telefonsamtaler. Men alt det lydige, inkl. minimalrespons, gør.
- 4 I midten af 00'erne kunne man få mobiltelefoner hvor der med henvisning til en bedre akustisk kvalitet blev lukket af for den lyd der gik fra den aktuelle modtager til den aktuelle afsender; derved var alle minimalrespons og fatiske smålyde ikke hørige for afsender. Den slags telefoner blev ikke en succes, formodentlig fordi samarbejdet mellem afsender og modtager blev for vanskeligt.
- 5 Dette illustreres blandt andet skematisk af Ehlich (1984: 18 ff).
- 6 I over 40 år har man ihærdigt ført kampagne for 'det udvidede tekstbegreb', ifølge hvilket alle sproglige udtryk der kommunikerer (tale, skrift, blindeskrift, tegnsprog), er tekst. Se bl.a. Ehlichs skildring af det fælles og det særlige ved skriftlige hhv. mundtlige tekster (Ehlich 1984). Ikke desto mindre lever den udbredte fejlopfattelse at kun skrevne udtryk er tekst, stadig på bedste vis.
- 7 Se fx Grønning & Pedersen (2007: 17), hvor ordene *tale* og *skrift* er sat som overskrifter til de to kolonner.
- 8 Den samme sprogbruger ville i øvrigt næppe taste *knuzer* til sin tandlæge.
- 9 IM = Instant Messenger.
- 10 Som sagt er det teknologisk set muligt at lade modtager være vidne til skriveprocessen. Det har så vidt jeg er orienteret, også været afprøvet af Google i midten af 00'erne, men blev taget af markedet igen pga. manglende tilslutning. I skrivende stund er Yahoo klar til en lancering af et sådant produkt.
- 11 Dyvik (2003) skelner mellem foreskrevne normer og operative. Foreskrevne normer er de konventioner som gøres til lov af nogen der har mandat til noget sådant; dansk retskrivning som nedfældet i et værk som Retskrivningsordbogen

udgivet af Dansk Sprognævn er et eksempel på dette. Operative normer er de konventioner som man kan iagttage sprogbrugerne følge uden at nogen nødvendigvis har taget beslutning om det, og uden at disse nødvendigvis er nedfældet på skrift, fx når emfase eller råben gengives med store bogstaver. Operative normer kan være nedfældet på skrift (som fx i netiketter og samlinger over gode råd), men hvis der ikke står en institution bag med den rette autoritet, tæller de ikke som foreskrevne normer.

- 12 I talesprogskorpusset DanPass finder man over 40 forskellige udtaler af negationen *ikke* (jf. web 7; se også Schacthenhaufen 2013: 113).
- 13 I de netiketter man kan finde på nettet, er det almindeligt at påpege at brugen af versaler anses for høj stemmeføring (jf. fx web 8 og 9).
- 14 Faktisk er det lidt af en tilsnigelse at sige at ordet udtales trykstærkt; det er kun en enkelt stavelse i de nævnte ord der udtales trykstærkt.
- 15 Man kan fremhæve ord i en ytring på andre måder end ved trykfordeling (jf. Ladds skelnen mellem fonetisk prominens og pragmatisk prominens, 2008: 6-9, 133), fx ved ledstilling og ved særlige syntaktiske konstruktioner.
- 16 OMG = oh my god; GG = griner godt; SS = smiler stort.
- 17 Linells ærinde er først og fremmest at få sprogforskere og andre til at forstå at talesprog er mindst ligeså lødigt et studieobjekt som skriftsprog (jf. også Henrichsen 2006).
- 18 De senere år er der også sket en fornyet interesse for den tale man kan høre udtrykt i radioen gennem tiderne; denne interesse bliver blandt andet udfoldet indenfor rammerne af det tværfaglige forskningsprojekt LARM (se fx Heegård & Thøgersen 2012; Thøgersen 2012).
- 19 I brevene fra 1700-tallet som adelsdamen Louise Juel skrev til sin nevø F.R. Schulin, bliver der heller ikke holdt igen med følelsesudbruddene (jf. Hjorth 2004).
- 20 Faste udtryk som *kongen leve* o.l. er relikter fra dengang dansk havde en produktiv konjunktiv.

LITTERATUR

- Alsbæk, Helle (2005) ”Om indsamling og analyse af webchat”. *NyS* 33. 74-98.
- Androutsopoulos, Jannis (2007) ”Neue Medien – neue Schriftlichkeit?”. *Mitteilungen des Deutschen Germanistenverbandes* 1(07). 72-97.
- Androutsopoulos, Jannis (2011) ”Language change and digital media: A review of conceptions and evidence”. Tore Kristiansen & Nicholas Coupland (eds.) *Standard Languages and Language Standards in a Changing Europe*. Oslo: Novus. 145-159.
- Audon, Lone & Ib Poulsen (2001) ”Chat – at snakke på skrift”. Birgitte Holm Sørensen (red.) *CHAT – leg, identitet, socialitet og læring*. København: Gads Forlag. 63-79.
- Baron, Naomi (2008) *Always on. Language in an online and mobile world*. Oxford: Oxford University Press.
- Baron, Naomi (2009) ”The Myth of Impoverished Signal: Dispelling the Spoken Language Fallacy for Emoticons in Online Communication”. Jane Vincent & Leopoldina Fortunati (eds.) *Electronic emotion. The mediation of emotion via information and communication technologies*. Bern etc.: Peter Lang. 107-135.
- Christophersen, Paul (2008) ”Jespersens Grammatical Theory”. Vennelakanti Prakasham (ed.) *Encyclopedia of the Linguistic Sciences: Issues and Theories*. New Delhi: Allied Publishers Private Limited. 57-62.
- Crystal, David (2004) *The language revolution*. Cambridge, UK & Malden, USA: Polity.
- Crystal, David (2006) *Language and the internet*, 2nd ed. Cambridge: Cambridge University Press.
- Crystal, David (2008) *Txtng – the Gr8 Db8*. Oxford: Oxford University Press.
- Crystal, David (2011) *Internet Linguistics – a Student Guide*. London & New York: Routledge.
- Diderichsen, Paul (1968) *Sprogssyn og sproglig opdragelse*. København: Nyt Nordisk Forlag & Arnold Busck.
- Duncker, Dorthie (2001) ”Dynamikken i ortografien”. Peter Widell & Mette Kunøe (red.) *Møde om Udforskningen af Dansk Sprog* 8. Århus: Aarhus Universitet. 73-82.
- Dyvik, Helge (2003) ”Offisiell og ikke-offisiell språknormering – nyttig eller skadelig motsetning?”. Helge Omdal & Rune Røstad (red.) *Krefter og motkrefter i språknormeringa. Om språknormer i teori og praksis*. Kristiansand: Høyskoleforlaget. 25-40.
- Ehlich, Konrad (1984) ”Zum Textbegriff”. Annelly Rothkegel & Barbara Sandig (Hrsg.) *Text, Textsorten, Semantik. Linguistische Modelle und maschinelle Verfahren*. Hamburg: Helmut Buske Verlag. 9-25.

- Eisenstein, Jacob (2013) "Phonological factors in social media writing". *Workshop on Language Analysis in Social Media, at North American Association of Computational Linguistics*, Atlanta.
- Fenger, Rosalia & Jens Normann Jørgensen (red.) (2010) *Sprogbrug og sociale relationer blandt unge (= Københavnerstudier i tosprogethed 56)*. København: Københavns Universitet, Humanistisk Fakultet.
- Fox, Barbara A. (1987) *Discourse structure and anaphora: written and conversational English*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Grønning, Anette & Line Pedersen (2007) *E-mail-kommunikation*. Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Grønnum, Nina (2005) *Fonetik og fonologi. Almen og dansk*. København: Akademisk Forlag.
- Hagerman, Andreas (2003) *SMS – begrænsningens kreativitet. Kvalitativ undersøgelse af 302 SMS-beskejder*. BA-opgave. Københavns Universitet: Institut for Nordiske Sprog og Sprogvidenskab.
- Hansen, Erik (1981) *Skrift, stavning og retstavning*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Hazel, Spencer, Janus Mortensen & Hartmut Haberland (2012) "Transcription linking software". Keiko Ikeda & Adam Brandt (eds.) *Kansai University International Symposium: Challenges and new directions in the micro-analysis of social interaction*. Osaka: Kansai University. 13-17.
- Heegård, Jan & Jacob Thøgersen (2012) "Her er pressens radioavis' – med det minimalist acceptable sjuskedansk". *Danske talesprog* 12. 62-95.
- Henrichsen, Peter Juul (2006) "Det talte sprog – det tålte sprog? Et forsvar for tale-sproget som grammatikkens hovedgenstand". Anna Braasch (red.) *Sprogteknologi i dansk perspektiv*. København: C.A. Reitzels Forlag & Center for Sprogteknologi, Københavns Universitet. 178-201.
- Herring, Susan (1996) "Introduction". Susan Herring (ed.) *Computer-Mediated Communication: Linguistic, Social and Cross-Cultural Perspectives (= Pragmatics and Beyond, new series 39)*. Amsterdam: John Benjamins. 1-10.
- Herring, Susan (2011) "Computer-Mediated Conversation: Introduction and Overview". *Language@internet* 8, article 2. (<http://www.languageatinternet.org/articles/2011/Herring>)
- Herring, Susan (2013) "Discourse in Web 2.0: Familiar, Reconfigured, and Emergent". Deborah Tannen & Anna Marie Trester (eds.) *Discourse 2.0: Language and new media*. Washington, DC: Georgetown University Press. 1-26
- Hjorth, Karen (udg.) (2004) *Min hjerte allerkæreste Fritz. Breve fra Louise Juul til hendes nevø Frederik Ludvig Schulin 1763-1767*. København: Selskabet for Udgivelse af Kilder til Dansk Historie.
- Hougaard, Tina Thode (2004) "Chat via internettet – interaktionelt og sprogligt be-

- lyst”. Dorthe Duncker (red.) *Studier i Nordisk 2002-2003. Selskab for Nordisk Filologi. Foredrag og årsberetning*. København. 99-118.
- Hougaard, Tina Thode (2013) ”Hmmm ... interjektioner på Facebook”. Inger Schoonderbeek Hansen, Tina Thode Hougaard & Peter Widell (red.) *Mode om Udforskningen af Danske Sprog* 14. Århus: Aarhus Universitet. 167-184.
- Jakobson, Roman (1960) “Closing Statement: Linguistics and poetics”. Thomas Sebeok (ed.) *Style in Language*. Cambridge, MA: M.I.T. Press. 350-377.
- Jervelund, Anita Ågerup (2007) *Sådan staver vi. Om ortografi og stavfejl*. København: Dansk Sprognævn & Dansk lærerforening.
- Juul, Holger (2003) ”Typer af stavfejl og typer af stavfærdighed”. *Danske talesprog* 4. 59-74.
- Jørgensen, Keld Gall (1999) *Stilistik. Håndbog i tekstanalyse*. København: Gyldendal.
- Jørgensen, Jens Normann & Pia Quist (2008). *Unge sprog*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Karrebæk, Martha Sif (2012) ”At filtrere og pakke data: repræsentationsproblemet”. *NyS* 43. 43-71.
- Koch, Peter & Wulf Oesterreicher (1985) “Sprache der Nähe – Sprache der Distanz. Mündlichkeit und Schriftlichkeit im Spannungsfeld von Sprachtheorie und Sprachgeschichte”. *Romanistisches Jahrbuch* 36. 15-43.
- Koch, Peter & Wulf Oesterreicher (1990) *Gesprochene Sprache in der Romania: Französisch, Italienisch, Spanisch (= Romanistische Arbeitshefte 31)*. Tübingen: Niemeyer.
- Koch, Peter & Wulf Oesterreicher (2001) ”Langage parlé et langage écrit”. *Lexikon der romanistischen Linguistik* 1. Tübingen: Niemeyer. 584-627.
- Kristiansen, Tore & Inge Lise Pedersen (2006) ”Sociolingvistik”. *NyS* 34-35. 217-267.
- Kul, Malgorzata (2007) “Phonology in text messages”. *Poznań Studies in Contemporary Linguistics* 43(2). 43-57.
- Ladd, Robert D. (2008) *Intonational Phonology*, 2nd ed. (= *Cambridge Studies in Linguistics* 119). Cambridge: Cambridge University Press.
- Laurson, Ditte (2006) *Det mobile samtalerum – unges kommunikations- og samværformer via mobiltelefonen*. Odense: Syddansk Universitet, Institut for Sprog og Kommunikation.
- Linell, Per (2005) *The written language bias in linguistics. Its nature, origin and transformations*. London/New York: Routledge.
- Maynor, Nancy (1994) “The language of electronic mail: written speech?”. Michael B. Montgomery & Greta D. Little (eds.) *Centennial usage studies*. Tuscaloosa: University of Alabama Press. 48-54.

- Møller, Erik (1991) "Lad talesproget komme til orde!". Erik Hansen, Inge Lise Pedersen & Ib Poulsen (red.) *Auditorium X*. København: Forlaget Amanda. 181-204.
- Nielsen, Mie Femø & Søren Beck Nielsen (2005) *Samtaleanalyse*. Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Nyström, Stefan (2003) *Spoken Language Features in Internet Discussion Groups*. Ph.D.-thesis. Lund University.
- Nørreby, Thomas Rørbeck (2012) "*Jamil Perkersen Nielsen Rasmussen*" – en sociolingvistisk undersøgelse af identitet og etnicitet i superdiversiteten (= *Københavnstudier i tosprogethed* 67). København: Københavns Universitet, Humanistisk Fakultet.
- Pedersen, Inge Lise (1997) "Sprogarter og sprogforandring i 1800-tallet". Peter Widell & Mette Kunøe (red.) *Møde om Udforskningen af Dansk Sprog* 6. Århus: Aarhus Universitet. 237-245.
- Pedersen, Inge Lise (2004) "Sprogbrug i 1800-tallet i nutidig belysning: forudsætninger og faldgruber". *Danske talesprog* 5. 141-159.
- Pedersen, Inge Lise (2005) "Nøgterne kvinder og følsomme mænd? En analyse af breve og dagbøger fra grundtvigske miljøer i slutningen af 1800-tallet". *Danske talesprog* 6. 103-137.
- Pedersen, Ole Carsten (2004) *Mail og mennesker – vejen til en mailkultur*. København: Børsens Forlag.
- Peterson, Eric E. (2011) "How Conversational Are Weblogs?" *Language@internet* 8, article 8. (<http://www.languageatinternet.org/articles/2011/Peterson>)
- Rathje, Marianne (2013) "'sku alligevel ha købt penis forlænger creme :-)". Afgivelser fra retskrivningsnormen i kommentarfeltet på ekstrabladet.dk". Inger Schoonderbeek Hansen, Tina Thode Hougaard & Peter Widell (red.) *Møde om Udforskningen af Dansk Sprog* 14. Århus: Aarhus Universitet. 333-354.
- Sacks, Harvey, Emanuel Schegloff & Gail Jefferson (1974) "A simplest systematics for the organization of turn-taking for conversation?". *Language* 50(4). 696-735.
- Schachtenhaufen, Ruben (2013) *Fonetisk reduktion i dansk. Ph.d.-afhandling*. Copenhagen: Copenhagen Business School.
- Schegloff, Emanuel (1982) "Discourse as an interactional achievement: Some uses of 'Uh huh' and other things that come between sentences". Deborah Tannen (ed.) *Analyzing discourse: Text and talk*. Washington D.C.: Georgetown University Press. 71-93.
- Schosler, Lene (2009) "'Dels var der lidt vissevasse, så lidt oxfordmøde ...' – Noget om e-mailkommunikation med autentiske eksempler fra universitetslivet". Ken Faro, Alexandra Holsting, Niels-Erik Larsen, Jens Erik Mogensen & Thora Vinther (red.) *Sprogvidenskaben i glimt. 70 tekster om sprog i teori og praksis*. Odense: Syddansk Universitetsforlag. 233-239.

- Shortis, Tim. (2001) *The Language of ICT Information and Communication Technology*. London: Routledge.
- Sierpe, Eino (2002) *Gender and its relationship to perception in computer-mediated communication*. Ph.D.-thesis. McGill University, Montreal.
- Skaloe, Eik (2013) *Breve fra vejen af rågummisåler. Udgivet og kommenteret af Iben Lassesen*. Lindhardt & Ringhof.
- Skautrup, Peter (1953) *Det danske Sprogs Historie 3*. København: Gyldendalske Boghandel & Nordisk Forlag.
- Steensig, Jakob (2001) *Sprog i virkeligheden. Bidrag til en interaktionel lingvistik*. Århus: Aarhus Universitetsforlag.
- Strudsholm, Erling (2009) ”Diasystemet og dets parametre – med eksempler fra italiensk”. Ken Farø, Alexandra Holsting, Niels-Erik Larsen, Jens Erik Mogensen & Thora Vinther (red.) *Sprogvidenskaben i glimt. 70 tekster om sprog i teori og praksis*. Odense: Syddansk Universitetsforlag. 442-448.
- Sørup, Maria (2005) *Mellem samtale og skrift*. Kandidatspeciale. København: Københavns Universitet.
- Thøgersen, Jacob (2012) ”Vil De prøve at sige A? ’Fladt’ a i Radioavisen 1950-2010”. *NYS* 43. 101-132.
- Yates, Simeon (1996) “Oral and written linguistic aspects of computer conferencing: a corpus based study”. Susan Herring (ed.) *Computer-Mediated Communication: Linguistic, Social and Cross-Cultural Perspectives (= Pragmatics and Beyond, new series 39)*. Amsterdam: John Benjamins. 30-46.
- web 1: <http://www.sikkerchat.dk/da-DK/Fagfolk/L%C3%A6rervejledning/Undervisning-mellemtrin/Sprog-p%C3%A5-nettet.aspx>
- web 2: <http://typo3-44test.systeme.dk/index.php?id=158>
- web 3: <http://samtalegrammatik.au.dk/former/andre-udtryk-ikke-ord/>
- web 4: http://www.cphling.dk/~ng/danpass_webpage/links_2014/dialogues/dialogues_continuous.pdf
- web 5: <http://mobil.nu/blog/nyheder/bliv-klog-pa-sms-2-35153>
- web 6: <http://www.danskfaget.dk/index.php?id=9268&L=1>
- web 7: http://www.cphling.dk/~ng/danpass_webpage/udtaleordbog_med_frekvens.pdf
- web 8: <http://audioprint.dk/wp-content/uploads/2012/09/Dansk-standard-for-udskrifter-og-registrering-af-alesprog1.pdf>
- web 9: <http://newbie.spontek.dk/netiket.htm>